

Nr 32

**Socialförsäkringsutskottets betänkande i anledning av motion om in-
språktagande av barnpension till täckande av fosterlön.**

Motionen

I motionen 1973:648 av fru Håvik m. fl. (s) yrkas att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte begära om sådan ändring i gällande lagstiftning att även ATP-pension kan användas till täckande av fosterlön.

Yttranden över motionen har på utskottets begäran avgivits av socialstyrelsen, riksförsäkringsverket och Svenska kommunförbundet.

Gällande bestämmelser

Utplacering av barn i enskilt hem genom barnavårdsnämnd förekommer inom ramen för omhändertagande av barn för samhällsvård. Barnavårdsnämnd, social centralnämnd eller social distriktsnämnd skall enligt 25 § barnavårdslagen ingripa då missförhållanden föreligger i underårigs miljö eller beteende. Barnavårdsnämnd skall i första hand tillgripa förebyggande åtgärder, såsom hjälpåtgärder, varning, föreskrifter rörande levnadsförhållanden och övervakning. Om hjälpåtgärder bedöms som gagnlösa eller i det särskilda fallet visat sig ineffektiva, kan barnavårdsnämnd omhänderta den underåriga för samhällsvård. Omhändertagande för samhällsvård kan vidare komma i fråga i följande fall. Om någon som inte fyllt aderton år behöver vård och fostran på grund av att föräldrarna avlidit eller övergivit honom, kan barnavårdsnämnden, om behovet av vård och fostran inte tillgodoses på annat sätt, omhänderta honom för samhällsvård. Är någon som inte fyllt aderton år i behov av specialvård eller annan vård och fostran utom hemmet på grund av att föräldrarna inte kan bereda honom sådan vård eller eljest underlåter att tillfredsställande sörja för honom, kan barnavårdsnämnden, om behovet inte tillgodoses på annat sätt, på begäran av föräldrarna eller med deras samtycke omhänderta honom för samhällsvård.

Den som omhändertagits för samhällsvård skall överlämnas till enskilt hem eller placeras i lämplig anstalt. I första hand skall vård i enskilt hem ifrågakomma. Med enskilt hem avses inte den omhändertagnes eget hem.

För barn, som för samhällsvård utplaceras i enskilt hem, betalar barnavårdsnämnden (kommunen) ersättning (fosterlega) till hemmet efter överenskommelse med detsamma.

Placering av barn i annat enskilt hem än hos föräldrarna förekommer också på grund av privata överenskommelser mellan barnets föräldrar och hemmet. Ersättningen för vården betalas därvid inte av barnavårdsnämnd utan är en fråga om vilken föräldrarna och det enskilda hemmet avtalar.

I barnavårdslagen har meddelats särskilda bestämmelser beträffande vård av barn under sexton år, som vårdas och fostras i annat enskilt hem än hos föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare vilken har vårdnaden om barnet. Sådant barn benämnes i 46 § barnavårdslagen fosterbarn. I 7 kap. samma lag ges föreskrifter om tillstånd för mottagande av fosterbarn och om tillsyn över fosterhem m. m. Både privata placeringar och placeringar genom barnavårdsnämnd såsom en form av samhällsvård är underkastade dessa bestämmelser.

Liksom den för samhällsvård omhändertagne inte kan vara utplacerad i sitt eget hem hos föräldrarna kan den som är omhändertagen för samhällsvård och för vilken vårdnaden åvilar särskilt förordnad förmyndare inte vara utplacerad hos sådan förmyndare. I fall som nu nämnts fostras barnet av vårdnadshavarna och kan då inte anses vara omhändertaget för samhällsvård. Om vårdnaden för ett för samhällsvård omhändertaget barn, som är utplacerat hos fosterföräldrar, överflyttas från föräldrarna till fosterföräldrarna som särskilt förordnade förmyndare, måste således samhällsvården upphöra. Detta får bl. a. till följd att barnavårdsnämnden inte längre utger fosterlega till hemmet och att de särskilda reglerna om tillsyn över fosterhemmet m. m. inte längre är tillämpliga. Vid bortfall av ersättningen från barnavårdsnämnden till fosterhemmet kan i stället socialhjälp för barnet ifrågakomma, om föräldrarna inte erlägger underhållsbidrag, som täcker kostnaderna för barnets uppehälle och fostran.

Utöver de bidrag till barnets uppehälle och fostran som i form av fosterlega kan utgå till hem, vari barn utplacerats för samhällsvård, eller i form av underhållsbidrag och/eller socialhjälp kan utgå, då särskilt förordnad förmyndare har vårdnaden om barnet, kan komma allmänt barnbidrag, bidragsförskott, barnpension, statligt bostadstillägg och kommunalt bostadstillägg.

Svenska kommunförbundet har i april 1972 beslutat rekommendera barnavårdsnämnderna att för år 1973 såsom lägsta ersättning för vård i enskilt hem av barn som omhändertagits jämlikt barnavårdslagen utge ett belopp som motsvarar 90 procent av det vid ingången av år 1973 gällande basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL). I tillämpningsanvisningar till rekommendationen har Kommunförbundet anfört att det av olika skäl ofta är erforderligt att avtala högre ersättningsbelopp än vad som rekommenderats.

Kommun kan under vissa förutsättningar få ersättning för utgifter för samhällsvård av annan kommun, av staten, av barnet självt eller av dess föräldrar eller adoptivföräldrar enligt bestämmelser i 10 kap. barnavårdslagen. Kommun som haft utgifter för samhällsvård för barn som är mantalsskrivet i annan kommun kan sålunda återsöka kostnaderna från mantalsskrivningskommunen. Dylika utgifter för barn som inte är svensk medborgare kan återsökas från staten. Kommun är berättigad att som ersättning för kostnader för samhällsvård uppbära underhållsbidrag eller annan periodiskt utgående förmån som tillkommer barnet eller kräva ersättning av egendom som tillhör barnet. För barn som inte fyllt sexton

år har kommun rätt till ersättning av föräldrar eller adoptivföräldrar.

Ersättning från staten utgår endast i den mån gottgörelse inte kan uttagas av barnet självt, dess föräldrar eller adoptivföräldrar.

Såväl ersättningen från annan kommun som ersättningen från staten utgår med det belopp, vartill åtgärds kommunens kostnader för vården "skäligen" kan uppskattas.

Den sammanlagda ersättning som kommun får uttaga från barnet och dess föräldrar får dock under inga förhållanden överstiga ett visst belopp per år, vilket belopp fastställs av Kungl. Maj:t. Enligt kungörelsen (1964:344) om det högsta ersättningsbelopp, som må uttagas enligt 72 § barnavårdslagen, utgör detta belopp 2 500 kr. per år. Om barnet fyllt sexton år och har inkomst av eget arbete får uttagas ytterligare 1 200 kr. per år.

I 14 kap. 1 § AFL förutsätts för rätt till barnpension från tilläggspensioneringen (ATP) att den avlidne vid sitt frånfalle var berättigad till ATP i form av förtidspension (sjukbidrag) eller ålderspension eller att han skulle ha varit berättigad till förtidspension (sjukbidrag) från ATP om han vid tidpunkten för dödsfallet drabbats av invaliditet som krävs för rätt till sådan pension. Enligt 4 § samma kapitel tillkommer barnpension den avlidnes barn under 19 år. Föreligger rätt till barnpension efter både far och mor, kan endast den största av de båda barnpensionerna utges.

I 10 kap. 2 § AFL finns bestämmelser om nedsättning av allmän pension vid vård på vissa anstalter. Lagen innehåller vidare bestämmelser angående utbetalning i vissa fall av allmän pension till annan än den pensionsberättigade. Dessa bestämmelser återfinns i 10 kap. 2 och 3 §§, som avser endast folkpension, samt i 16 kap. 12 § och 17 kap. 4 §, som avser såväl folkpension som tilläggspension. Tillämpningsföreskrifter har lämnats i kungörelsen den 25 maj 1962 (nr 393) om rätt i vissa fall för kommun eller annan att uppbära folkpension och i kungörelsen den 14 september 1962 (nr 520) angående sättet och tiden för utbetalning av pension enligt AFL m. m. samt i särskild kungörelse den 26 november 1971 (nr 831) angående pensionsbelopp enligt 10 kap. 2 § första stycket AFL.

Med tillämpning av dessa bestämmelser kan barnpensionen från ATP inte användas för att täcka en kommuns kostnader för samhällsvård. 16 kap. 12 § första stycket AFL avser utbetalning av pension till kommunal myndighet eller den pensionsberättigades make eller annan person på grund av att den pensionsberättigade är hemfallen åt alkoholmissbruk samt att till följd därav vissa farerekvisit föreligger. Vidare kan pension enligt andra stycket samma paragraf utbetalas till annan om den pensionsberättigade till följd av ålderdomssvaghet, sjuklighet eller annan därmed jämförlig orsak är ur stånd att själv omhänderha honom tillkommande pension. Enligt 17 kap. 4 § samma lag kan myndighet erhålla ersättning för utgivet försörjningsbidrag genom pension, till den del pensionsbeloppet motsvarar vad myndigheten utgivit för den pensionsberättigades samt hans familjs försörjning. Enda möjligheten för

kommun att erhålla tackning för sina utlägg för fosterlön torde vara att förmyndaren genom fullmakt medger att barnpensionen från ATP får disponeras av kommunen. Stöd för ett sådant förfarande torde föreligga i 6 § första stycket ovannämnda kungörelse den 14 september 1962 (nr 520). Sådan fullmakt kan återkallas med omedelbar verkan.

Remissyttranden

Riksförsäkringsverket uttalar i sitt remissyttrande över motionen bl. a. följande.

Motionen torde dels syfta till en sådan ändring av utbetalningsförfarandet för barnpension från ATP att social centralnämnd eller barnavårdsnämnd skall få rätt att lyfta sådan pension, dels avse en ändring av kungörelsen den 29 maj 1964 (nr 344) på så sätt att ersättningsrätten utvidgas. De begränsningsregler som finns i sistnämnda kungörelse torde i varje fall behöva ändras om en ändring av utbetalningen skall få den av motionärerna avsedda effekten.

I detta sammanhang bör framhållas att den år 1967 tillsatta socialutredningen, som håller på med en allmän översyn av den sociala vårdlagstiftningen, i sina direktiv fått i uppdrag att utreda barnavårdslagens bestämmelser om omhändertagande av barn för samhällsvård. Översynen av barnavårdslagen skall bl. a. avse bestämmelserna om fosterbarnsvård och om reglering av vårdkostnaderna. Enligt uppgift väntas utredningen avge ett delbetänkande under 1973 rörande principerna för socialvårdens framtida utformning.

Socialstyrelsen har i skrivelse till Konungen 1968-10-09 gjort framställning om ändring av begränsningsreglerna i kungörelsen den 29 maj 1964 (nr 344) angående den högsta ersättning som får tas ut enligt 72 § barnavårdslagen. I samma fråga har flera kommuner påtalat att behov föreligger om ändring av ifrågavarande bestämmelser enär de är stötande ur socialvårds- och rättvisesynpunkt och även hämmande för handläggningen av ärenden rörande omhändertagande för samhällsvård. I anledning av dessa påpekanden har socialstyrelsen och kommunförbundet satt igång en gemensam undersökning av problemen.

Riksförsäkringsverket kan ansluta sig till tanken att även tilläggspension i form av barnpension borde kunna användas till täckande av kommunens kostnader för samhällsvård (fosterlön), givetvis under förutsättning att syftet med barnpensionen — att utgöra ersättning för vad barnet i ekonomiskt hänseende går miste om genom försörjarens död — inte därigenom går förlorat. Frågan om lagändring synes dock böra anstå tills resultatet av pågående utredningsarbete på området föreligger.

Socialstyrelsen påpekar i sitt remissyttrande att syftet med bestämmelserna i 72 § barnavårdslagen och 1964 års kungörelse varit att ge kommunerna en reell möjlighet att erhålla ersättning av föräldrar vilkas barn omhändertagits, dock med den begränsningen att kostnaderna för enskilda skall hållas inom rimliga gränser. Samhällets trygghetsservice har emellertid numera byggt ut så att de barnet tillkommande förmånerna i många fall överstiger de belopp som kommunerna får begära. Socialstyrelsen framhåller vidare att samtidigt som behovet att omhänderta barn av rent ekonomiska orsaker mer eller mindre försvunnit, har allt fler omhändertaganden kommit att ske på grund av att barnet har särskilda vårdbehov.

I dessa fall blir ofta vårdkostnaden mycket hög, medan rätten att ta ut ersättning är begränsad. Rätten till ersättning begränsas vidare till att omfatta kostnader för omhändertagna barn, medan rätt till ersättning för hjälpåtgärder utan omhändertagande av väl så kostnadskrävande natur inte finns enligt nuvarande lagstiftning. Socialstyrelsen, som konstaterar att nu gällande lagstiftning är otillfredsställande och att problemen gäller mer än en höjning av begränsningsbeloppet, hänvisar vidare till det utredningsarbete som pågår dels såsom samarbete mellan socialstyrelsen och Svenska kommunförbundet, dels i socialutredningen. Därefter anför socialstyrelsen följande.

Socialstyrelsen finner det oklart huruvida motionärerna avser att en ändring bör ske endast när det gäller kommuns rätt att uppbära ATP-del av barnpensionen eller även en generell höjning av ersättningsbeloppet enligt 1964 års kungörelse. I princip bör en kommande lagstiftning på området utformas så att barnet tillkommande sociala förmåner följer barnet och inte vårdnadshavare. I avvaktan på att en sådan lagstiftning kan komma till stånd överväger socialstyrelsen och Svenska kommunförbundet möjligheterna till nytt förslag till en ändring av begränsningsregeln. Socialstyrelsen får med hänvisning härtill uttala att en ändring av lagen om allmän försäkring med följdförfattningar på nuvarande stadium inte kan tillstyrkas, eftersom en förutsättning för en sådan förändring är att även begränsningsreglerna ändras.

Svenska kommunförbundet delar i sitt remissyttrande motionärernas mening att ATP-pension bör kunna användas till täckande av kommuns kostnader för samhällsvård i enskilt hem. Förbundet påpekar i likhet med socialstyrelsen att även begränsningsreglerna torde behöva ändras och att den i motionen berörda frågan är föremål för utredning i såväl socialutredningen som socialstyrelsens och förbundets kanslier. Avslutningsvis anför förbundet följande.

Vad motionärerna här berör är sålunda endast en del av ett problemkomplex. Med hänsyn till Socialutredningens uppdrag är styrelsen tveksam om det är lämpligt att såsom motionärerna föreslår företa lagstiftningsändringar för att lösa denna delfråga. Den justering av maximibeloppet som Socialstyrelsen föreslagit och som förbundsstyrelsen tidigare tillstyrkt kan åstadkommas på administrativ väg och skulle vara temporärt godtagbar ur kommunernas synpunkter. Utan en sådan justering skulle en rätt för kommun att lyfta ATP-pension för barn och även andra bidrag som kan tillfalla för samhällsvård omhändertagna barn endast öka kommunernas svårigheter att hantera överskottsmedel. Det är enligt styrelsens mening mest angeläget att kungörelsen 1964-05-29 om det högsta ersättningsbelopp som må uttagas enligt 72 § barnavårdslagen ändras så att kommunerna åter får reell möjlighet att uttaga ersättning för samhällsvårdskostnad i de fall de finner detta rimligt.

Utskottet

Enligt gällande bestämmelser kan barnpension från ATP inte tas i anspråk för att täcka en kommuns kostnader för samhällsvård. Den enda möjligheten för en kommun att erhålla täckning för sina utlägg för fosterlön genom barnpension från ATP torde vara att det för samhällsvår-

den omhändertagna barnets förmyndare genom fullmakt medger att barnpensionen får disponeras av kommunen. En sådan fullmakt kan dock återkallas.

Förevarande motion syftar till att ett omhändertaget barns ATP skall kunna användas för att täcka fosterlön så långt detta är möjligt. Motionärerna understryker att om pensionen uppgår till högre belopp än fosterlönen överskjutande del bör avsättas för barnets framtida behov.

Socialstyrelsen, riksförsäkringsverket och Svenska kommunförbundet, vilka på utskottets begäran yttrat sig över motionen, har alla ställt sig positiva till att barnpension från ATP skall kunna användas för att täcka kommuns kostnader för samhällsvård i enskilt hem. De har emellertid samtidigt påpekat att det i motionen aktualiserade spörsmålet endast utgör en del av ett större problemkomplex vari ingår bl. a. frågan om ersättningsbeloppens storlek. Av remissyttrandena framgår också att socialstyrelsen och Kommunförbundet för närvarande i samråd utreder frågor som gäller ersättning vid omhändertagande för samhällsvård och att den år 1967 tillsatta socialutredningen ser över barnavårdslagstiftningen i dess helhet. Denna utredning kommer enligt vad utskottet inhämtat att vid årsskiftet 1973--1974 publicera ett betänkande med principiella överväganden angående socialvårdens framtida utformning. Därvid kommer också frågan om ersättning vid samhällsvård att beröras. Enligt utskottets mening finns det skäl som talar för ett genomförande av det i motionen framförda förslaget. Utskottet anser därför att motionen bör översändas till socialutredningen för beaktande vid dess utredningsarbete. Ett slutligt ställningstagande till frågan bör dock anstå i avvaktan på resultatet av detta arbete.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen med anledning av motionen 1973:648 hos Kungl.

Maj:t anhåller att motionen överlämnas till socialutredningen för beaktande.

Stockholm den 13 november 1973

På socialförsäkringsutskottets vägnar
TORSTEN FREDRIKSSON

Närvarande: herrar Fredriksson (s), Lundberg (s), Jonsson i Mora * (fp), Ringaby (m), Karlsson i Ronneby (s), Magnusson i Nennesholm (c), Persson i Stockholm (s), Mundebo (fp), fru Hävik (s), fröken Pehrsson (c), herrar Marcusson (s), Olsson i Stockholm (vpk), Andersson i Knäred (c), Lindström (s) och Andersson i Ljung (m).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.